

Kürt Meselesinde Aktörler ve Süreçler: Barışa Giden Farklı Seçenekleri Keşfetmek

*A. Betül Çelik – Sabancı Üniversitesi

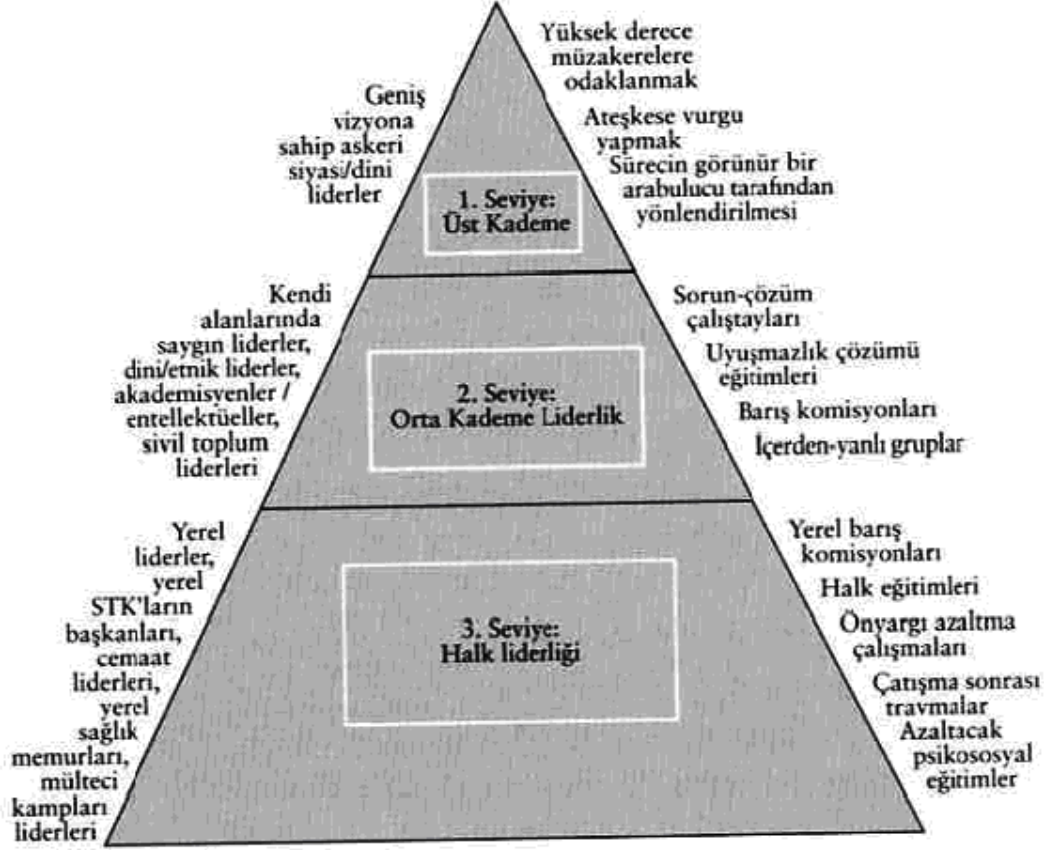
Kürt Meselesi, belki de, 1980'lerden beri Türkiye'nin en önemli iç politika sorunlarından biri. Son yıllarda Hükümet bu sorunu ele almakla ilgili kayda değer hamleler yapmış olsa da, bu zaman dilimi aynı zamanda toplumun farklı katmanlarının artan bir toplumsal kutuplaşmasına ve uzlaşmazlıkla ilgili alt sorunlar üzerine hararetli tartışmalara tanıklık ettiğimiz yıllar oldu. Bu yazıda, önce Kürt Meselesinin alt sorunlarını kısaca ortaya koyacak, daha sonra aktörlerinin rollerini ve barış sürecindeki potansiyel rollerini tartışacağım.

Türkiye'de barışın, ya uzlaşmazlığın meşru aktörler arasında gerçekleştiği kabul edilirse aktörler arasındaki müzakereler yoluyla ya da farklı grupların haklarına saygı gösterilen demokratikleşme süreci yoluyla gelebileceği gibi yaygın bir algı var. İlk bakış açısı Üst Kademe Liderler Diplomasisi'ne yoğunlaşırken, ikincisi genellikle daha güçlü bir oyuncu (devlet veya Avrupa Birliği gibi üçüncü bir aktör) tarafından güdülen yapısal bir müdahale/değişime odaklanıyor. Bu süreçlerin ikisinde de benzer olan, aktörlerin birbirini meşru olarak algılaması ve bu meşru aktörler arasındaki güç ilişkilerinin vurgulanması. Ancak, etnik uzlaşmazlıklarda, bir taraf genellikle "gayrimeşru öteki" olarak değerlendirilir. Bu tür durumlarda, bu iki sürecin yanı sıra, Orta Kademe Liderler Demokrasisi ve Halk Girişimleri de önem kazanır. Kürt Meselesinde, son dönemde barışçıl bir çözüme ulaşmanın önemli bir parçası haline gelen, bu son iki süreçtir ve aynı zamanda etkisi en çok ihmal edilen de bu ikisidir. Bu yazı, Kürt Meselesinde barışçıl bir sonuca varmak için, birçok yaklaşımın birbirini tamamlaması gerektiğini öne sürüyor. Bu yazı, bu farklı barış süreçlerinin uzlaşmazlığın farklı katmanlarına nasıl karşılık geleceğini tartışmayı ve bu süreçlerin ne kadar kapsamlı olduğunu vurgulamayı amaçlıyor.

Lederach'a göre, çatışmadaki aktörlere ve sorunlara göre, barış inşası süreçlerinde üç seviyede liderlik vardır: Üst kademe liderlik, orta kademe liderlik ve halk liderliği. Üst kademe aktörler, uzlaşmazlığın doğasına bağlı olarak, siyasi, askeri ve dini liderlerden oluşurlar. Liderlik konumundaki orta kademe aktörler güç hiyerarşisinde doğrudan en yukarıda olmayanlardır, ama onları etkileyecek araç ve yeterliliğe sahiptirler. İş dünyası, sivil toplum veya din gibi farklı alanlardandır ve toplumda saygı görürler. Yerel liderler ve cemaat liderleri ise genellikle son seviyeyi, Halk'ı oluşturur (Lederach, 1997). En kapsamlı barış süreçleri, bu farklı liderlerin çeşitli seviyelerde çalışıp birbiriyle iletişim kurduğu ve çabalarını koordine ettiği süreçlerdir (bkz. Şekil 1).

* *“Actors and Processes in the Kurdish Question: Exploring Different Alternatives to Peace”* başlıklı makale, Hasan Uzma tarafından Türkçeye çevrildi.

ŞEKİL 1
Barış Çalışmalarında Aktörler

Lederach 1997'den alınmıştır.

Not: Kademeler, aşağı doğru indikçe etki alanları artar. Yani, 1. Kademe liderliğin etki alanı 3. Kademe liderliğe oranla daha dardır.

Kürt Meselesi ve Farklı Aktörlerin Barış Algısı:

Kürt Meselesinde üç fay hattı tanımlayabiliriz. Bir düzeyde, uzlaşmazlık Türkiye devletiyle etnik azınlık (Kürtler) arasındadır. Bir başka düzeyde, uzlaşmazlık Türkiye devletiyle isyancı grup, PKK arasındadır. Üçüncü düzeyde, uzlaşmazlık, Türkiye çapında Türklerle Kürtler arasında toplumsal gerilim biçiminde gerçekleşir; özellikle de çok sayıda ülke içinde yerinden edilmiş (ÜYE) Kürt'ün geldiği batıdaki büyük kentlerde (Çelik ve Blum, 2007). Tablo 1'de de gösterildiği gibi, Kürt Meselesi, ekonomi, siyaset, güvenlik ve toplumsal alanlarda birçok boyutu olan, çok katmanlı bir uzlaşmazlıktır. Bu farklı sorunların, birçok aktör tarafından ele alınması gerekir.

Türkiye'de siyasetçi, akademisyen, sivil toplum kuruluşları ve politika oluşturanların tartışmaları, 1980'lerden beri, hatta "Kürt Açılımı" olarak bilinen girişimin Ağustos 2009'daki başlangıcından sonra bile, çoğunlukla güvenlik, siyaset ve toplumsal konulara

odaklanmış durumda. Ancak barışa ulaşılabilmesi ve barışın sürdürülebilmesi için, hasar gören ilişkilerin iyileştirilmesi ve güvenin yeniden kurulması önemli. Bu nedenle, kurum ve yasalardaki değişiklikler gibi yapısal değişikliklerle birlikte, birey-devlet ilişkilerini ve gruplar arası ilişkileri güçlendirecek programların tasarlanmasına ihtiyaç var. Belli ki hükümetin sunduğu reform paketi, toplumun geniş kesimlerinden destek almaksızın bütün bu işlerin altından kalkamaz.

Tablo 1: Kürt Meselesindeki Sorunlar

Ekonomik	Siyasi	Güvenlik	Toplumsal	İlişkisel
Hasar Görmüş veya Var Olmayan Altyapı	Güçlü Zorlayıcı Kurumların Varlığı	Köy Korucularının Varlığı	İşsizlik ve Yoksulluk (Çoğunlukla Ülke İçinde Yerinden Edilmişler)	Devlet ve Kürt Yurttaşlar Arasında Güvensizlik
Gecikmiş Kalkınma Süreci	Seçim Barajları	PKK'nın Varlığı	Zayıf Sosyal Hizmet (Eğitim, Sağlık, vb.)	Grup İlişkilerine Bir Tehdit Olarak Köy Korucularının Varlığı
Mülkiyet Uzlaşmazlıkları	Kesintiye Uğrayan İnsan Hakları Uygulamaları	Mayınların Varlığı	Zayıflamış Sosyal Doku ve Travma	Devlet Kurumları ve STK'lar Arasında Güvensizlik
Kaynakların Mevcut Ekonomik Altyapıdan Çekilmesi (Yasadışı Ekonominin Ortaya Çıkması)	Meşruiyet Sorunları	Aralıklarla Yaşanan Şiddetin Sürmesi	Kolektif Haklara İlişkin Uzlaşmazlık (ör: Dil Hakları)	Toplumsal Kutuplaşma (Özellikle ÜYE'lerin Yaşadığı Kentlerde)
Ekonomi Bütçesinde Dengesizlik (Savunmaya Daha Çok)	Devletin Niteliği Üzerindeki İhtilafli Görüşler (Üniter Devlete Karşı Federal Devlet)			

Şimdi bu sorunları ve nasıl ele alınabileceklerini dört barış sürecine göre inceleyelim: Üst Kademe Liderler Diplomasisi, Orta Kademe Liderler Diplomasisi, Halk Girişimleri ve Yapısal Değişiklikler.

Üst Kademe Liderler Diplomasisi: Kürt Meselesi, 1984'te PKK'nın bir silahlı çatışma aktörü olarak ortaya çıkışından beri, birçok devlet yetkilisi, gazeteci ve akademisyen tarafından çoğunlukla "terörizm" sorunu veya "az gelişmişlik" sorunu olarak algılandı. Bu bakış açısına göre, uzlaşmazlıktaki önemli aktörler, bir tarafta PKK, diğer tarafta devlet ve ordudur. Ancak bu bakış açısına göre bile, taraflardan biri (PKK) diğer aktörlerin karşısında meşru bir aktör değildir. Yine de, barışa yalnızca bu yolu kullanarak ulaşıp ulaşılamayacağını anlamak için bu aktörlerin konumlarını ve çıkarlarını çözümlenmek önemlidir.

Kemal Kirişçi'ye göre (2008), devletin barış sürecinin neleri içermemesi gerektiğine dair anlayışını yansıtan "kırmızı çizgilerini" tartışmak kolaydır: "üniter devletten federal devlete geçiş", "bölgesel özerklik" veya Kürtçenin resmi dil olarak kabul edilmesi (sf. 7). Açılıma dair yayınında, Hükümet de Öcalan'a affın veya yeniden yargılamanın söz konusu olmadığını öne sürdü (AKP, 2010). Diğer yanda, PKK'nın ve Meclis'teki bazı Kürt milletvekillerin, barışa nasıl ulaşılabileceği konusunda farklı bir anlayışı var. PKK'nın ileri gelenleriyle yapılan bir röportaja göre PKK, Hükümetin Öcalan'ı bu müzakere sürecinde "muhatap" almasını ve Kürtçenin Türkçenin yanında resmi dil olmasını istiyor. Açılımin çerçevesi kamuoyunda tartışılmaya başlandıktan sonra, PKK gazetecilere, ilgilendikleri konuları ve Hükümetten istediklerini belirten mektuplar da gönderdi. Bu istekler şöyleydi: Öcalan'ın yol haritasının¹ halka açıklanması, askeri operasyonların durdurulması, Kürt diline özgürlüğün önünün açılması, Kürt kimliğiyle bağlantılı siyasi temsilin ve demokratik toplumsal örgütlerin geliştirilmesi, koruculuk sisteminin kaldırılması ve ordunun bölgedeki "özel harekâtlarına" son verilmesi ve yeni, demokratik bir anayasanın hazırlanması. Bunların Türkiye'de gerçek demokratikleşmeye ve Kürt halkının özgür iradesine bağlı olmasını istediler. Kürtlerin Türkiye demokratik ulusunun bir parçası olarak Kürt kimliği temelinde, Anayasal güvenceye sahip olarak, özgür, eşit birlikte yaşamasına izin verilerek ve diyalog ve tartışma yoluyla sağlanmasını talep ettiler (*Radikal* 20.10.2009). Bu iki farklı konumdan anlaşılıyor ki, devlet barışa demokratikleşme yoluyla ulaşmak isterken, PKK uzlaşmazlığın çoğunlukla siyasi ve toplumsal boyutlarını ele alan bir Üst Kademe Liderler Diplomasisi yöntemini istiyor.

Ancak, PKK'nın bu taleplerinden bazıları (ör: Öcalan'ın muhatap alınması) çatışmanın güçlenmesine de yol açabilir. Son dönem anketleri, "Kürt açılımı"nın daha ne anlama geldiği tam olarak belli değilken bile, nüfusun yüzde 48,1'i tarafından desteklendiğini gösteriyor (yüzde 36,4'ü desteklemiyor, yüzde 15,5'nin fikri yok). Ancak nüfusun büyük bölümü Kürtlerin ayrı bir devlet istemesinden korkuyor (yüzde 64,4) ve Öcalan'la PKK'nın Kürtleri temsil etmediğini (yüzde 50,1) düşünüyor (SETA, 2009). Kürtler ve Zazalarla² yapılan bir başka araştırma da 2007 genel seçimlerinde DTP'ye oy vermiş

¹ Öcalan Kürt Meselesinin Türkiye devleti tarafından nasıl ele alınması gerektiğine dair bakışını içeren yol haritasını hazırladı ve cezaevi savcısına 20 Ağustos 2009'da verdi. Devlet yetkilileri mektubun içeriğini açıklamadı. Öcalan avukatlarından, metni Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne göndermelerini de istedi. (*bianet* 08.27.2009).

² Zazalar Kürtlerden kullandıkları dil itibarıyla ayrılıyorlar. Çoğu Kürt Kurmanci konuşurken, Zazalar Zazaki'yi kullanıyor. Akademisyenler arasında Zazaların kendi başına bir etnik grup mu, yoksa Kürtlerin bir alt grubu mu olduğuna dair tartışmalar var. Bu çalışma, bu tartışmalara girmiyor.

Kürtlerin (yüzde 62,9), diğer partilere oy vermiş olanlara (yüzde 84,8) göre Türklerle bir arada yaşamaya daha az istekli olduğunu ve genelde Kürtlerin ayrı bir devlet istemediğini bulguladı. Aynı araştırma nüfusun yalnızca yüze 19,77'sinin Öcalan'ın serbest bırakılması gerektiğine inandığını ortaya çıkardı (BİLGESAM, 2009).³

Üst Kademe Liderler Diplomasisi girişimlerinde, genellikle taraflar arasındaki ayrılıklara köprü olabileceğine ve uzlaşmazlık konularında tarafları anlaşılabileceğine inanılan üçüncü bir tarafa vurgu vardır -bu bireyler, devletler veya uluslar arası örgütler olabilir. Aslında, PKK'nın son yıllarda *akıl adamlar* biçiminde dile getirdiği isteği, bu biçimde bir müdahalenin örneği olarak görülebilir. Bu mekanizmalar aracılığıyla, tarafların sorunlara daha yapıcı çözümler bulması kolaylaşmakla kalmaz, daha da önemlisi, taraflar, dolaylı biçimde bile olsa müzakere etmeye başlamış olduğu için, birbirlerinin gözünde meşruiyet kazanırlar. PKK lideri Karayılan 2009 ortalarında bir akıl adamlar heyeti oluşturulmasını istediğinde, müzakerelerin muhatabını da işaret etti: "İlk aşamada silahlar susacak ve diyalog başlayacak. Diyalogun adresi İmralı'dır. Bu kabul edilmezse, o zaman adres biziz. Bizi kabul etmezlerse, o zaman adres seçilmiş kişilerdir [BDP]." (Cemal, 2009). Bu nedenle, Üst Kademe Liderler Diplomasisi girişimleri üçüncü tarafların yardımıyla tarafların varlığını müzakereler için meşru hale getirebilirken, özellikle daha güçlü olan tarafın, "terörist" bir grup olarak gördüğüyle doğrudan ya da dolaylı olarak müzakere etmeyi reddettiği asimetrik güç ilişkileri içinde, barış sürecini kilitlenmeye de götürebilir.

Yapısal Değişiklikler (AB'nin rolü): Bugünün (önemli aktörlerinden biri PKK olan) Kürt Meselesinin kökleri 1980'lere kadar gitse de, mesele özellikle 1999'dan sonra yeni bir yola girer. Yalnızca PKK lideri Öcalan'ın yakalanmış olması nedeniyle değil, aynı zamanda Türkiye'nin AB adaylığının kabul edilmiş olması nedeniyle de... AB, bu yıldan sonra, hükümete yasalarını demokratikleştirmesi ve insan haklarına saygı göstermesi için baskı uygulayan çok etkili bir aktör olmuştur. Bu yıldan itibaren, Türkiye birçok reform paketini hayata geçirdi ve çok sayıda yasa ve anayasa maddesini değiştirdi.

AB üyelik süreci boyunca, hükümet Kürt Meselesine telaffuz edilmeyen bir azınlık temsili sorunu olarak olmasa da bir demokratikleşme sorunu olarak yaklaşmaya başladı. Dil hakları, Olağanüstü Hal'in kaldırılması, ülke içinde yerinden edilmiş Kürtlerin geri dönüşleri ve Kürt milletvekillerinin serbest bırakılmasıyla bağlantılı birçok konunun kamuoyunda tartışılmasıyla, 1980'lerin ve 1990'ların retoriğinin yerini, Kürtlerin etnik bir grup olarak kültürel ve siyasi hakları aldı. Bu gelişmeler nedeniyle, STK'lar, AB'yi, daha fazla kültürel hakkın kabul edilmesini ve siyasi gerilimi giderecek şekilde siyasi sistemin açılmasını sağlayarak uzlaşmazlığı bu aşamaya getirecek en önemli oyunculardan biri olarak görmeye başladı. Aynı zamanda, AB'nin uzlaşmazlığa, sivil toplum örgütlerine finansal kaynak tahsis etmek gibi müdahaleleri, Türkiye'de sivil toplumun güçlenmesini sağladı. Aynı zamanda, AB'nin sivil toplum örgütlerine bazı finansal kaynaklar tahsis etme yoluyla uzlaşmazlığa müdahaleleri, Türkiye'de sivil toplumun güçlendirilmesinin önünü açtı; bunun Kürt Meselesinin içerdiği sorunlara dair politika oluşturma süreçlerinin üzerinde potansiyel bir etkisi var.

³ Ancak bu bulgulara yine de belli oranda temkinle yaklaşılmalı, çünkü ayrılma talepleri ve Öcalan'la ilgili soruları yanıtlamak hâlâ kolay değil, özellikle de bilgi verenin anketi gerçekleştireni tanımadığı araştırmalarda.

Birçok uluslararası örgüt ve devletle karşılaştırıldığında, Türkiye’de devletin konumunu değiştirmesinde en büyük etkinin, üyelik "havucu" yoluyla, AB'den geldiği söylenebilir de, AB'nin yapısal müdahaleleri (ör: Hükümeti insan haklarına saygı gösterme, kültürel hakları koruma ve demokratik yönetimi kuvvetlendirme vb. için zorlamak) Tablo 1'deki toplumsal ve ilişkisel sorunların üstesinden gelemez. Bu mekanizmalar en azından şu an için belli bir düzeye kadar işe yaramış görünse de, muhalif Kürt nüfusunu temsil eden birçok sivil örgüt, Hükümetin bu girişimlerini samimiyetsiz ve geçici buluyor. Çelik ve Rumelili'nin (2006) dile getirdiği gibi, AB üyeliği “havucuyla” zorlanan politika değişiklikleri, hakiki çözüm ve barışıklık oluşturmak için *yeterli* olmayabileceklerinden, uzlaşmazlık çözümü için dolaylı bir yol oluşturuyor.

Orta Kademe Liderlik Diplomasisi (Kürtlerle Türkler arasında) ve Halk Girişimleri (özgöl grupların ele alınması): 1990'ların sonlarından beri, bazı akademisyenler, Türkiye'nin batı bölgelerinde, çoğunlukla yüksek sayıda Kürt göçmenin geldiği kentlerde, Kürtlerle Kürt olmayanlar (özgöl olarak Türkler, Romanlar, Araplar ve bağlantı kurdukları diğer etnik gruplar) arasında yükselen bir gerilime işaret ediyor. Bu yükselen gerilim Mart 2005'teki bayrak yakma olayının ardından başlayıp 2010'da KCK operasyonlarıyla tepe noktasına ulaştı.⁴ Özellikle Güneydoğu'daki seçilmiş Kürtlere karşı düzenlenen son operasyonlar, Kürt çocuklarının taş atma olaylarının ve PKK'nın askeri noktalara saldırılarının artmasına yol açtı.

Pek çoklarının öne sürdüğünün aksine, Kürt Meselesi yalnızca devletle Kürt aktörler arasındaki bir uzlaşmazlık değildir. Aslında, son kamuoyu yoklamaları, toplumsal kutuplaşmanın belki de uzlaşmazlık içinde çözümü en zor sorun olduğunu gösteriyor. Haziran 2010'daki KONDA araştırması, Türklerin çoğunun Kürt kültürünü güvenceye alan yasal reformları desteklemesine karşın, sıra farklı etnisiteleri kendi yakın çevrelerinde kabullenmeye gelince o kadar da liberal olmadığını gösterdi. Bir başka çarpıcı bulgu da sıradan yurttaşların sorunu algılayışındaki Sevr Paranoyasının egemenliği. Araştırmaya katılanların neredeyse dörtte üçü Kürt Meselesinin başka ülkelerin kışkırtmalarının sonucu olduğuna, yarından fazlası da (yüzde 54,7) Kürtlerin ayrı bir devlet istediğine inanıyor (KONDA 2010). Ancak diğer araştırmalar tersini gösteriyor (BİLGESAM 2009).

Uzlaşmazlığın bu olumsuz yanına karşın, özellikle Kürt Açılımı'nın başlamasının ardından uzlaşmazlığın çeşitli boyutlarıyla ilgilenmek üzere sivil toplum girişimleri de arttı. Gazeteci Cengiz Çandar'ın işaret ettiği gibi, on yıl önce, farklı siyasi ideolojilerden Türklerle Kürtleri ilk kez bir araya getiren bir toplantıda, hapis yatmış bir Kürt milletvekili (Hatip Dicle), PKK'nın 1999'daki barışa bağlılığını göstermek için bir jest olarak yurtdışından Türkiye'ye dönen ve daha sonra hapse atılan eski bir PKK üyesini (Seydi Fırat) ve İstihbarat Teşkilatının eski müsteşar yardımcısını (Cevat Öneş) bir arada görmek çok zordu. Bir gazetede makaleye göre, Kürt Açılımı'nın başlangıcından beri,

⁴ Haziran 2010'da tamamlanan iddianame, 11'i Güneydoğu Anadolu'da belediye başkanı olan 150 kişiyi, PKK'nın gizli şehir örgütü olduğu iddia edilen yasadışı Kürdistan Topluluklar Birliği (KCK) üyesi olmakla suçluyordu (Hürriyet, 2010).

Hükümete alternatif çözümler sunmak üzere, farklı kökenlere, ideolojik yönelimlere sahip insanların bir araya geldiği, uzlaşmazlık içindeki sorunları tartıştığı yaklaşık 140 sivil toplum atölyesi düzenlendi (*Radikal*, 2010). Olumlu gelişmeler olarak yansıtılabilir olsalar da, bu girişimler, birkaçı dışında, hâlâ politika oluşturanlara ulaşmaktan ve onları etkilemekten çok uzak. Daha da önemlisi, bunların yine yalnızca birkaçı toplumun farklı katmanlarında yükselen toplumsal kutuplaşmayla ilgileniyor. Dolayısıyla sorunun üstesinden gelecek alternatif yollar bulamıyorlar. Özellikle devletle Kürtler arasındaki güvensizlik ve devletle STK'lar arasındaki güvensizlik, korucuların varlığından kaynaklanan güvenlik ve ilişkisel sorunlar ve Türkiye'deki gruplar arası ilişkileri etkileyen önyargıların ve güvensizliğin artması⁵ gibi sorunlarla bu toplantılarda etkili bir şekilde ilgilenilmiyor.

Uzun süredir yaşanan uzlaşmazlığın bir sonucu olarak, çoğu Kürt adaletsizlik, gurur kırılması ve suskunlaşma hissediyor; birçok Türk ('topraklarının' ellerinden alınmasından) korkuyor, ('terörizm'in oğullarını ellerinden almış olmasına) kızgın ve (yüzyıllardır 'Türk' olmaktan) gurur duyuyor. Bu duygular "bir diğerine" yönelmeli ve diyaloga açılmalı. Bu da ancak, Kürtlerin adalet, kimliğin tanınması ve kimliğe saygı duyulması, bir tür özyönetim, devlete güvenin yeniden inşası ve geçmişteki yanlışlıkların tanınması gibi ihtilafli hak taleplerinin; Türklerin Kürtlerin ülkeyi bölmeyeceğine dair güvence ve barış içinde bir arada yaşamak için Kürtlerin "Türkiye yurttaşlığı" nı şemsiye kimlik olarak kullanmasını isteyen talepleriyle buluşmasıyla olur. Böylesi bir işin üstlenilmesi, her şeyden önce ve her şeyden çok, savaşın neden olduğu acıların "ortaklaşması" nı ve ortak bir dil üretilmesini gerektirir.⁶

Bu diyalog gruplarının yanı sıra, toplumun travmalarını sağıaltacak projelerin tasarlanmasına, haksızlıkları ele alacak, ülkede adalet duygusunu yeniden inşa edecek mekanizmaların bulunmasına ve ülkenin 25 yılı aşkın süredir kaybettiklerini hatırlamaya ihtiyaç var. Bu projeler hem ulusal hem de yerel düzeyde, toplumun uzlaşmazlıktan etkilenmiş farklı kesimlerini bir araya getirerek tasarlanabilir.

Sonuç:

Yukarıda da ele alındığı gibi, Kürt Meselesinin çeşitli boyutları var ve barışçıl bir sonuca ulaşmak için bunların analiz edilmesi ve istenen sonuca ulaşmak için farklı mekanizmalar bulunması gerekli. Aşağıda Şekil 2'de görüldüğü gibi, Kürt Meselesi, farklı aktörlerin oyunda olduğu, çok katmanlı ve karmaşık bir sorun. Bazı siyasi, hukuki, ekonomik ve güvenliğe ilişkin sorunlar doğrudan ya da dolaylı müzakerelerle veya yapısal değişikliklerle çözülebilirken, güven, önyargı, travmanın sağıaltılması, geçmişle yüzleşme ve adalet gibi uzlaşmazlığın bazı önemli yönleri ancak Orta Kademe Liderler Diplomasisi

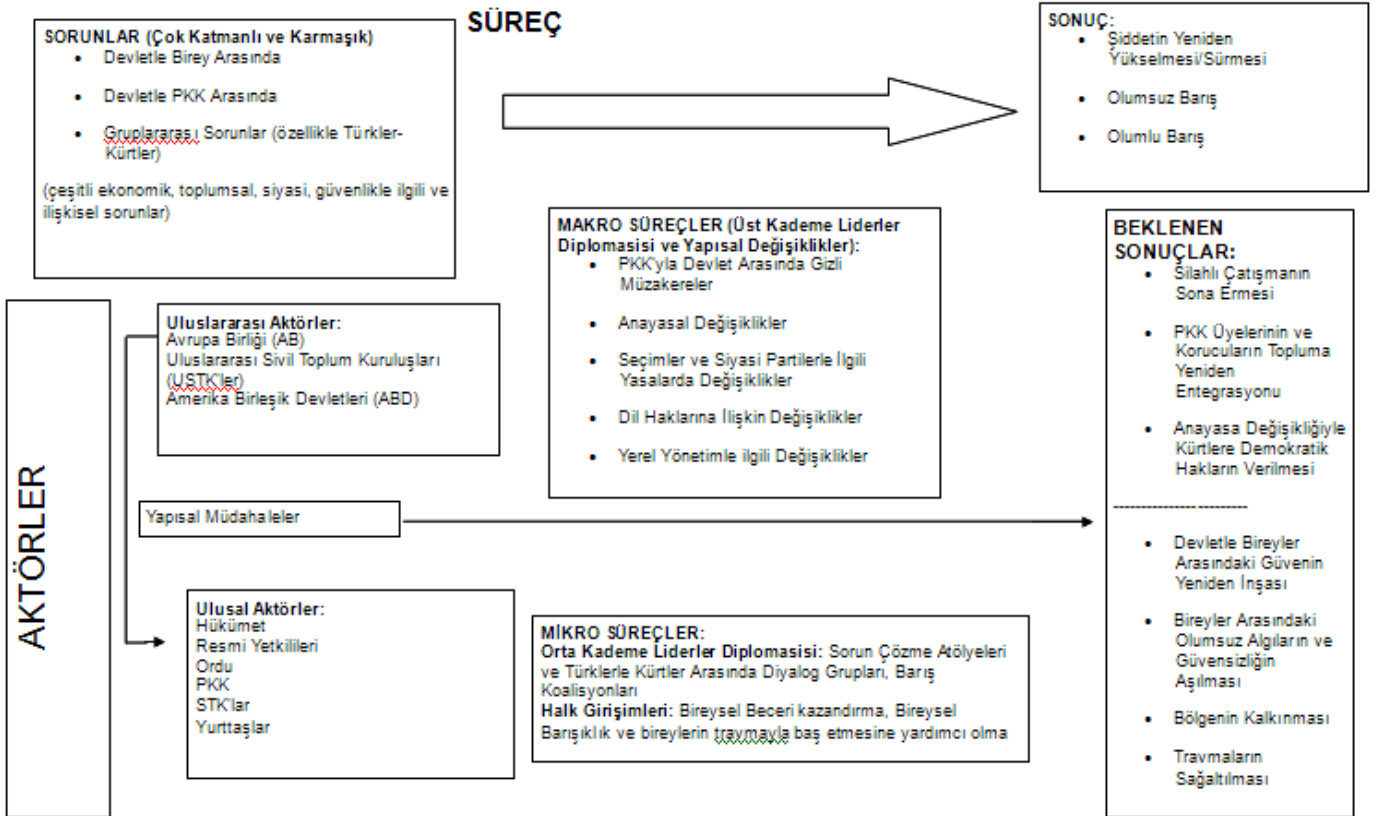
⁵ Muhtemelen bu konudaki tek istisna, sivil toplum örgütü Ekopolitik'in Prof. Volkan D. Vamık'ın yardımlarıyla 2009'dan beri yürüttüğü atölyeler. Bu atölyeler Türkiye'deki farklı ideolojik grupların üyelerinin psikolojik bariyerlerini aşmayı amaçlıyor ki böylece birbirleriyle daha yapıcı olarak konuşabilsinler.

⁶ Kürtlerle Türkler arasındaki diyalog bariyerlerinden biri, acılarını tarif ederken ve geçmişlerine gönderme yaparken benimsedikleri çatışmacı dil. Bunun en basit örneği, birçok Kürt'ün ölen PKK militanlarını "şehit" olarak adlandırırken Türkler için şehidin "terörizmle mücadele" sırasında ölen askerler ve güvenlik kuvvetleri olması.

ve Halk Girişimleri'yle ele alınıp etkili bir şekilde üstesinden gelinbilir.

1980'lerden beri ilk kez Kürt Meselesinde barışın sağlanabileceği umudu var. Bu umut AB'nin artan yapısal müdahaleleri ve hükümetin politikalarındaki değişikliklerle sürgün vermiş olsa da, atılması gereken daha birçok adım var. Güvensizlik, Kürtlerle Türkler arasındaki toplumsal kutuplaşma ve geçmişteki hataların tanınmaması, ortak bir geleceğin karşısındaki engeller olarak hâlâ duruyor. Uzlaşmazlığın çok boyutlu doğasını ele almak için çeşitli stratejilere ihtiyaç var. Anayasal ve yasal reformlar gibi makro değişiklikler Kürtlerin ve kültürlerinin siyasi, toplumsal ve yasal haklarını güvenceye alabileceken, Kürtler, Türkler ve devlet arasındaki uzun sürmüş husumeti ele alacak mikro değişikliklere de ihtiyaç var. Büyük kentlerde problemlili mahalleleri hedefleyen, gruplar ararası diyalogları, ortak projeleri içeren Orta Kademe Liderler Diplomasisi atölyeleri ve diğer stratejiler tasarlanabilir. Şiddetin tarihi, aynı zamanda, şiddet mağdurlarına ve geçmişte şiddet uygulamış kişilere psikolojik destek sağlamak, sağlamayı teşvik etmek, Kürtlerle devlet arasında bireysel barışıklık ve köprü kurmak üzere travmanın sağaltılması, bireysel beceri kazandırma gibi programlara olan ihtiyacı da yaratıyor (Çelik & Blum, 2007). Barış içinde bir arada yaşamaya yönelik toplumsal değişim, uzun ve zorlu bir yol; barışa giden yolda köstek olanlar ve umut kaybı hep olacaktır.

ŞEKİL 2

Kaynakça:

- AKP (2010). *Soruları ve Cevaplarıyla Demokratik Açılım Süreci*. Ankara: Ak Parti Tanıtım ve Medya Başkanlığı.
- BİLGESAM (2009). *Güneydoğu Sorununun Sosyolojik Analizi: Teknik Rapor*. Ankara.
- Bianet (08/27/2009). "Ocalan Had Handed 'Road Map' to Prison Management," <<http://bianet.org/bianet/english/116681-ocalan-has-handed-road-map-to-prison-management>>. Erişim, 25 Kasım 2009.
- Cemal, H. (2009). "Karayılan: Barış Umudumuz Var- Kuzey Irak Notları" *Milliyet*, <<http://www.milliyet.com.tr/Yazar.aspx?aType=YazarDetay&ArticleID=1090963&b=Karayılan>>.5 Mayıs 2009.
- Çelik, A. B. and Blum, A. (2007). "Track II Interventions and the Kurdish Question in Turkey: An Analysis Using a Theories of Change Approach," *The International Journal of Peace Studies*, 12(2), 51-81.
- Çelik, A. B. & Rumelili, B. (2006). "Necessary but not Sufficient: The Role of EU in Resolving Turkey's Kurdish Question and Turkish-Greek Conflicts," *European Foreign Affairs Review*, 11(2), 203-222.
- Çongar, Y. (2008). "Bu Savas,ın Galibi Yok." *Taraf*. 3 Şubat 2008, 10.
- Hürriyet (2010). "Indictment against illegal Kurdish organization completed" 8 Haziran, 2010. Available at <<http://www.hurriyetdailynews.com/n.php?n=indictment-against-illegal-kurdish-organization-completed-2010-06-08>>, erişim tarihi 19 Temmuz, 2010.
- Kirişçi, K. (2008). Revisiting Turkey's Kurdish Problem Discussion Paper Series- 2008/1, EDAM, p.5. İnternet erişimi: <<http://www.edam.org.tr>> 28 Şubat 2008.
- KONDA (2010). *Siyasette ve Toplumda Kutuplaşma*. İstanbul: KONDA.
- Lederach, J.P. (1997). *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*, Washington: United States Institute of Peace.
- Radikal (2010). "Uzlaş Yolunu Ortak Akıl Açıyor". 20 Kasım 2010. <<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetay&ArticleID=1029602&Date=21.11.2010&CategoryID=78>>.
- SETA (2009). *Türkiye'nin Kürt Sorunu Algısı*. Ankara: SETA & Pollmark.